

Izskatīšanai Tieslietu padomes sēdē 01.12.2023.

Tieslietu padomes stratēģijas 2021. - 2025. gadam
3. rīcības virzienā "Efektīva un kvalitatīva tiesu vara"
minēto uzdevumu īstenošana

Darba grupa Tiesu efektivitātes stiprināšanai

ZIŅOJUMS PAR RĪCĪBAS PLĀNA IZPILDI

2022 -2023

Ievads

Ņemot vērā Tieslietu padomes lomu tiesu sistēmas efektivitātes stiprināšanā un tiesu darba organizācijas pilnveidošanā, 2021. gada 14. jūnijā Tieslietu padome izveidojusi darba grupu Tiesu efektivitātes stiprināšanai (lēmums Nr. 55), lai īstenotu Tieslietu padomes darbības stratēģijā 2021. - 2025.gadam noteikto mērķu sasniegšanu.

Darba grupas sastāvs:

Zigmunds Dundurs (darba grupas vadītājs) – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis (līdz 26.11.2021.);

Aija Āva – Kurzemes apgabaltiesas tiesnese (darba grupas vadītāja no 26.11.2021.)

Jānis Bordāns – tieslietu ministrs (uz pilnvarojuma pamata Inita Ilgaža – Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos);

Jānis Rozenbergs – Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs;

Juris Stukāns – ģenerālprokurors;

Ilze Celmiņa – Rīgas apgabaltiesas tiesnese (no 26.11.2021.)

2021. gada 22. oktobra sēdē Tieslietu padome uzklaušīja un pieņēma zināšanai darba grupas Tiesu efektivitātes stiprināšanai izstrādāto rīcības plānu, kurā tika noteikti četri prioritārie darbības virzieni:

1. Tiesnešu noslodzes izlīdzināšana Latvijā – institucionālie risinājuma modeļi;
2. Optimāls un efektīvs tiesu sistēmas personāla modelis;
3. Spriedumu kvalitātes nodrošināšana;
4. Tiesu darba organizācija.

Rīcības plānā kopumā ir minēti 32 uzdevumi ar izpildes termiņiem līdz 2025. gada decembrim (Tieslietu padomes stratēģijas 2021. - 2025. gadam kontekstā).

Par daļu no uzdevumiem ir saņemta informācija ar atbildīgo institūciju/ekspertu viedokli par uzdevuma izpildes gaitu vai izpildes turpmākās aktualitātes zaudēšanu. Kopumā darba grupas vērtējumā Rīcības plāna izpildē ir vērojams progress. Ir veiktas nozīmīgas reformas un pieņemti tālākās rīcības virzieni, kas ievērojami pilnveido tiesu sistēmas darbību.

Darba optimālai norisei darba grupa iekšējai lietošanai izveidoja tabulu, atspoguļojot rīcības plānā formulētos uzdevumus, iekļaujot ziņas par atbildīgajām institūcijām un termiņiem uzdevumu izpildei, kā arī fiksējot ziņas par iegūto informāciju, kā arī uzdevumu izpildes gaitu. Pēc institūciju lūguma tika precizēta atsevišķu konkrēto uzdevumu detalizācija un izpildes gaita.

No rīcības plānā paredzētajiem 32 uzdevumiem uz 2023. gada novembri: izpildīti 9 uzdevumi; daļēji izpildīti/diskusijai - 17; nav izpildīti – 6.

Šajā Ziņojumā tiks sniegts ieskats par to uzdevumu izpildi, kas tika izvirzīti kā Tieslietu padomes prioritārie darbības virzieni.

Darbības virziens - tiesnešu noslodzes izlīdzināšana Latvijā – institucionālie risinājuma modeļi.

1. Risinot ar Rīgas pilsētas tiesu noslodzes atšķirībām un lietu uzkrājumiem saistīto un aktualizēto problēmu, kas bija viens no uzdevumiem Tieslietu padomes prioritāro darbības virzienu un 2022. gadā veicamo uzdevumu plānā, darba grupa 2022. gada 4. februārī organizēja diskusiju “Par vienotas lietu sadales ieviešanas iespējām Rīgā”, kurā piedalījās Tieslietu padomes locekļi, Tiesu administrācijas pārstāvji un Rīgas pilsētas tiesu priekšsēdētāji.

Tika apspriesta iespēja izveidot vienotu lietu sadali starp Rīgas pilsētas tiesām, saglabājot visas esošās tiesas Rīgā kā pastāvīgas tiesas. Taču ņemot vērā, ka diskusiju un datu analīzes rezultāti norādīja, ka vienotas lietu sadales ieviešana Rīgā nebūs optimāls risinājums darba efektivitātes sasniegšanai, ar darba grupas tiesu efektivitātes stiprināšanai atbalstu Tieslietu ministrijā tika izstrādāts Pārdaugavas tiesas, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas reorganizācijas plāns, kas paredz vienas tiesas izveidi Rīgas pilsētā.

Tieslietu padomē ar 2022. gada 22. aprīļa lēmumu par Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas un Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesu pievienošanu Vidzemes priekšpilsētas tiesai no 2022. gada 1. augusta tika izveidota Rīgas pilsētas tiesa.

2. 2023. gada jūlijā darba grupa iesniedza Tieslietu padomei ziņojumu “Par zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu integrācijas rajona (pilsētas) tiesās reformas izvērtējumu”.

Minētā ziņojuma sagatavošanas laikā, lai iegūtu pēc iespējas plašāku tiesnešu skatījumu, tika organizēta gan diskusija ar tiesu priekšsēdētājiem un vietniekiem, gan tiesnešu aptauja, kā arī 2022. gada septembrī un 2023. gada jūnijā tika izsūtīts aicinājums tiesu priekšsēdētājiem izvērtēt īstenotās zemesgrāmatu nodaļu reformas rezultātus un sniegt redzējumu par turpmākajiem risinājumiem.

Darba grupas ziņojumā ietvertie galvenie secinājumi:

1) Zemesgrāmatu tiesnešu skaits laikā no reformas sākuma ir samazinājies, bet izskatīšanā nodoto lietu skaits palielinājies. Civillietu tiesneši nav (vai reti) izvēlējušies specializēties zemesgrāmatu jautājumos, bet jaunie tiesneši uz atlasīti nav pieteikušies, jo šāda specializācija atlasē netiek atsevišķi izdalīta.

2) Tieslietu padomei, veicot izmaiņas 17.10.2016. lēmumā Nr.66 Tiesnešu specializācijas pamatprincipi un slodzes rādītāju noteikšanas kārtība”, jārisina jautājums par zemesgrāmatu lietu specializācijas statusu izlemjot, vai zemesgrāmatu lietas nosakāmas kā a) atsevišķa specializācija; b) zemesgrāmatu lietu specializācija iekļaujama civillietu specializācijā kā viena no lietu kategorijām kā, piemēram, darba lietas, maksātnespējas lietas, ģimenes lietas.

3) Turpināms darbs pie brīdinājuma lietu automatizācijas un taisnīgas sadales sistēmas izveides, izlemjot, kurai specializācijai saturiski ir piederīgas šīs lietas, kāda ir optimāla to sadale, kādi ir šī brīža un nākotnes tehniskie risinājumi šo lietu apstrādei

4) Darba grupa ierosināja Tieslietu padomei organizēt plašāku starpdisciplināru diskusiju par zemesgrāmatu funkcijas turpmāku attīstību, proti – vai jautājumi, kas saistīti ar nekustamā īpašuma

tiesību nostiprināšanu, ir lemjami tiesu varas ietvaros vai arī tos iespējams efektīvi īstenot, piemēram, izpildvaras sistēmas ietvaros, nodrošinot līdzīgo funkciju konsolidāciju esošo valsts reģistru sistēmas ietvaros.

3. Rīcības plāna 1.1.3. apakšpunkta *“Izvērtēt tiesu priekšsēdētāju iesaisti tiesnešu darba organizācijā, tajā skaitā veikt analīzi par tiesas priekšsēdētājiem likumā noteikto kompetenču izmantošanu attiecībā uz lietu termiņu pārvaldību un tiesnešu noslodzes vadību”* ietvaros tika veikta tiesu priekšsēdētāju aptauja, skaidrojot faktisko situāciju saistībā ar likumā “Par tiesu varu” tiesas priekšsēdētājam noteikto kompetenču praktisko izmantošanu. No saņemtajām atbildēm secināms, ka priekšsēdētāji izmantojuši iespēju pārskatīt noteikto specializāciju modeli un proporcijas, sakarā noslodzes attiecīgajā specializācijā izmaiņām vai cita iemesla dēļ, kā arī likumā noteiktais kompetenču apjoms priekšsēdētāju ieskatā ir pietiekams. Lielākā daļa priekšsēdētāju dotu priekšroku tiesu zinātnisko padomnieku (konsultantu) institūta ieviešanai/izmantošanai. Viennozīmīgs tiesas priekšsēdētāju atbalsts pausts arī tiesas darbinieku novērtēšanas maiņai (izstrādājot citus vērtēšanas kritērijus/novērtējuma rezultātam kļūstot diferencētam un ietekmējot mēnešalgu).

4. 2022. gada 15. septembrī Tieslietu padomei iesniegts darba grupas “Priekšlikums par vadlīnijām tiesu priekšsēdētāju vietnieku skaita un atbildības jomas noteikšanai”, kam pievienota Tiesu administrācijas sagatavota tabula par tiesu priekšsēdētāju vietniekiem (tiesu izvietojums, vietnieku skaits, atbildības jomas), kurā konstatēts, ka šobrīd Latvijas tiesās nav vienota modeļa tiesu priekšsēdētāju vietnieku skaita, funkciju un izvietojuma noteikšanai, atstājot šī jautājuma risinājumu katras tiesas priekšsēdētāja ziņā. Darba grupa arī rosināja izstrādāt un apstiprināt Vadlīnijas vispārējām tiesām par tiesu priekšsēdētāju vietnieku skaitu un atbildības jomu noteikšanu, kas būtu vērsta uz vienveidīgu tiesu praksi un efektīvu administratīvo/personāla vadību.

Minētais ziņojums Tieslietu padomē līdz šim nav izskatīts.

5. Rīcības plāna izstrādes gaitā darba grupa apzināja vairākus problēmjautājumus, kuru risinājumi varēja ietvert vairākus scenārijus: veikt grozījumus likumos, mainīt likuma piemērošanas praksi vai izstrādāt vadlīnijas normu piemērošanai.

Attiecībā uz vairāku Rīcības plānā minēto uzdevumu izpildi, piemēram, *veikt analīzi par iespēju daļēji reformēt krimināllietu piekritības kārtību, apzināt iespējamās nepilnības procesuālajos likumos un to piemērošanā saistībā ar lietu nosūtīšanu citai tiesai lietas ātrākai izskatīšanai (Kriminālprocesa likumā 445. panta pirmās daļas 1.punkts, kā arī Civilprocesa likuma 32.1 pants), kā arī veikt analīzi par lietas nosūtīšanas citai tiesai instrumenta ietekmi uz lietas dalībniekiem (tiesas pieejamība, resursu lietderīga izmantošana, videokonferences režīma piemērošana)* no atbilstīgajām institūcijām vai ekspertiem (darba grupas) ir saņemti viedokļi un skaidrojumi, taču, ņemot vērā objektīvās situācijas izmaiņas, tas ir, veikto tiesu reformu ietekmi un normatīvajos aktos izdarītos grozījumus, būtu atzīstams, ka uzdevumi ir zaudējuši aktualitāti.

Darbības virziens - optimāls un efektīvs tiesu sistēmas personāla modelis

1. 2022. gada 16.jūnijā darba grupa iesniedza Tieslietu padomei “Izvērtējumu par apstiprināto tiesneša amata vietu skaita atbilstību tiesai piekritīgajam lietu apjomam”.

Minētā izvērtējuma mērķis bija pēc vienotiem un savstarpēji salīdzināmiem kritērijiem analizēt katrai pirmās un otrās instances tiesai piekritīgo lietu portfeli pret tiesai noteiktajām tiesnešu amatu vietām, lai konstatētu vai tiesai noteiktais tiesnešu resurss ir atbilstošs tiesai piekritīgo lietu apjoma apstrādei.

Gatavojot minēto ziņojumu, 2022.gada februārī tika veikta Latvijas pirmās un otrās instances tiesnešu aptauja, kuras gaitā cita starpā skaidroti jautājumi par slodzes pašvērtējumu, tiesas priekšsēdētāja lomu slodzes apjoma noteikšanā, kā arī tiesnešu specializācijām.

Galvenie secinājumi:

1) Lielākā daļa rajona (pilsētu) tiesu vakanču dēļ strādā ar mazāku tiesneša amata vietu skaitu nekā tām noteikusi Tieslietu padome.

2) Analizējot pēdējo divu gadu datus (2020. un 2021.gada), redzams, ka saņemto civillietu skaits, neņemot vērā bezstrīdus lietas, rajonu (pilsētu) tiesās ir gandrīz nemainīgs. Savukārt rajona (pilsētu) tiesās saņemto krimināllietu skaitam ir izteikta lejupejoša tendence.

3) Attiecībā uz lietām, kas tiek sadalītas centralizēti starp visiem Latvijas tiesnešiem, kas specializējušies noteiktajos tiesību jautājumos (piemēram, saistību izpilde brīdinājuma kārtībā, u.c.), būtu nosakāms minimālais attiecīgās specializācijas tiesnešu skaits, ņemot vērā tiesnešu skaitu tiesā un tiesai piekritīgo lietu apjomu.

4) Ieviešams regulārs monitorings pār neizskatīto lietu uzkrājumiem tiesās un ieilgušajām lietām, proti – Tieslietu padomes līmenī uzsākams regulārs to lietu monitorings, kas ilgāk kā 5 gadus nav izskatītas vienā tiesu instancē, bet, samazinoties šo lietu skaitam, pakāpeniski saīsināms termiņš, kas liecina par lietas ieilgšanu, lai nonāktu pie tā, ka tiek monitorētas lietas, kas vienā instancē nav izskatītas ilgāk nekā 2 gadus.

5) Pārskatāms un samazināms valstī noteiktais tiesnešu amata vietu skaits, pakāpeniski izlīdzinot tiesnešu resursu atbilstoši saņemto lietu apjomam katrā tiesā.

6) Turpināma tiesu reforma, apvienojot Daugavpils tiesu un Rēzeknes tiesu, kā arī vērtējama Rīgas rajona tiesas pievienošana Rīgas pilsētas tiesai, kā arī iespējama Rīgas rajona tiesas teritorijas pārskatīšana.

7) Apgabaltiesām apsverama lietu nodošanas citai tiesai mehānismu pilnvērtīga izmantošana, nododot lietas no Rīgas apgabaltiesas izskatīšanai Kurzemes apgabaltiesai, Vidzemes apgabaltiesai un Latgales apgabaltiesai, kā arī nākotnē izsverama apgabaltiesu apvienošana, veidojot vienu apgabaltiesu Latvijā, kuras darbības teritorija ir visa Latvijas Republika un kuras pieejamība tiek nodrošināta arī reģionos.

Tālākā rīcība pēc izvērtējuma pieņemšanas:

Ar Tieslietu padomes 2023. gada 24. marta lēmumu Nr. 20 tika atbalstīta Daugavpils tiesas pievienošana Rēzeknes tiesai no 2023. gada 1. jūlija, vienlaikus mainot reorganizētās tiesas nosaukumu uz Latgales rajona tiesa. Apgabaltiesu līmenī ir pilnveidota lietu nodošana no Rīgas apgabaltiesas uz reģionu apgabaltiesām.

2. 2023. gada 13. janvārī Tieslietu padome izskatīja darba grupas iesniegto ziņojumu “Par tiesnešu palīga institūta tālāko attīstību”.

Ziņojuma sagatavošanas gaitā darba grupa veica virkni darbību, lai apzinātu situāciju saistībā ar tiesnešu atbalsta personāla organizatorisko modeli, tajā skaitā, 2022.gada nogalē tika veikta tiesnešu palīgu aptauja, lai iegūtu informāciju par reālo tiesneša palīgu ikdienas pienākumu saturu un tehnisko pienākumu īpatsvaru, kā arī izmantoti 2022.gada februārī veiktās tiesnešu aptaujas rezultāti daļā par tiesnešu atbalsta personāla kvalitāti.

Galvenie secinājumi.

1) Tiesneša palīgi ikdienā ir nesamērīgi noslogoti ar tehnisko pienākumu veikšanu, kas pēc būtības liedz sasniegt šim amatam definēto mērķi. Lai situāciju uzlabotu, ir jāveic kardināla darba organizācijas maiņa tiesās, lai tiesneša palīga amata pienākumos ietilptu dominējoši (aptuveni 80%) saturiskie, juridiskie pienākumi (lietu sagatavošana, judikatūras izpēte u.c.).

2) Vienlaikus ar tiesneša palīga amata prasību korekciju veicama tiesas sēžu sekretāra u.c. tiesas darbinieku amata pienākumu pārdefinēšana un nodalīšana no tiesneša palīga pienākumiem un kompleksi izvērtējamas visu tiesas darbinieku pašreizējās funkcijas, izstrādājot konkrētu priekšlikumu, kā novērst pārklāšanos dažādu tiesu darbinieku amata aprakstos, pamatojoties uz detalizētu apkopojumu par faktiskajiem efektivitātes/ laika resursu ieguvumiem daudzskaitlīgo IT tehnoloģiju attīstības projektu ieviešanas gaitā.

3) Ir izveidojama centralizēta tiesneša palīga/citu tiesas darbinieku amata kandidātu atlases kārtība (modelis/standarts), liekot uzsvāru uz juridiskajām zināšanām un personīgo motivāciju. Darbinieku atlase pilnībā nododama Tiesu administrācijas pienākumos, tiesu vadību iesaistot tikai nepieciešamības gadījumā.

4) Ieviešams tiesneša palīgu (un citu tiesas darbinieku) apmācības kurss pirms darba uzsākšanas profesionālas, vienveidīgas apmācību programmas ietvarā (piemēram, Tieslietu akadēmija) vai jauno tiesneša palīgu rokasgrāmatas/ vadlīniju izstrāde.

5) Veicami grozījumi Ministru kabineta 26.04.2022. noteikumos Nr. 262 "Valsts un pašvaldību institūciju amatu katalogs, amatu klasifikācijas un amatu apraksta izstrādāšanas kārtība", būtiski koriģējot tiesas darbinieku amata pienākumu aprakstu un paaugstinot atalgojuma līmeni.

6) Darba grupa ierosināja Tieslietu padomei atbalstīt tiesneša palīga institūta tālākas attīstības virzienu, izvirzot augstāko juridisko izglītību kā obligātu prasību tiesneša palīga amatam, vienlaikus fokusējoties uz darbinieka kompetencēm.

Ziņojumā sniegto priekšlikumu īstenošanu veic Tiesu administrācija.

No Tiesu administrācijas saņemtā informācija liecina, ka tiesu darbinieku novērtēšanas kārtībā kā pielikums ir iestrādāts darba grupas priekšlikums attiecībā uz tiesneša palīga amata juridiskās slodzes stiprināšanu. Darba grupas ieteikumi celt tiesnešu palīgu amata juridisko kvalifikāciju ir ņemti vērā, strādājot pie jaunā tiesnešu palīga amata apraksta, un lielāka uzmanība ir veltīta juridisku pienākumu aprakstam. Ir turpināms darbs pie tiesneša palīga amata pienākumu un kvalifikācijas pārskatīšanas likumā "Par tiesu varu" un Ministru kabineta noteikumos par amatu katalogu.

Darbības virziens - spriedumu kvalitātes nodrošināšana

Vadlīniju izstrādei tika piesaistīta Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa, savukārt Darba grupa precizēja provizorisko vadlīniju ietvaru.

Ar Tieslietu padomes 2023.gada 16.jūnija lēmumu apstiprinātas Vadlīnijas tiesas spriedumu rakstīšanai administratīvajās lietās pirmās un apelācijas instances tiesām un Vadlīnijas tiesas spriedumu rakstīšanai civillietās pirmās un apelācijas instances tiesām.

Minētā uzdevuma izpilde turpinās 2023. gadā.

2023.gada oktobrī sagatavots projekts Vadlīnijām tiesas nolēmumu rakstīšanai krimināllietās pirmās un apelācijas instances tiesām (nepieciešama diskusija Tieslietu padomē), kā arī darba grupas izvērtēšanai 2023.gada novembrī nosūtīts projekts Vadlīnijām spriedumu rakstīšanai administratīvo pārkāpumu lietās pirmās un apelācijas instances tiesām.